

Arbejdsløs i en (corona)krisetid
et opgør med selvansvaret?

Pultz, Sabina; Hansen, Magnus Paulsen

Published in:
Tidsskrift for Arbejdsliv

DOI:
[10.7146/tfa.v23i3.129426](https://doi.org/10.7146/tfa.v23i3.129426)

Publication date:
2021

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Pultz, S., & Hansen, M. P. (2021). Arbejdsløs i en (corona)krisetid: et opgør med selvansvaret? *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 23(3), 9-25. <https://doi.org/10.7146/tfa.v23i3.129426>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Arbejdsløs i en (corona)krisetid: et opgør med selvansvaret?

Sabina Pultz & Magnus Paulsen Hansen

Abstract

I artiklen undersøger vi, hvordan corona-krisen på forskellig vis omformer arbejdsløshedsoplevelsen i en dansk kontekst med et særligt fokus på selvansvaret. Selvansvaret eller ansvarliggørelsen kobles til aktivlinjens indtog i dansk beskæftigelsespolitik og konstruktionen af den aktive jobsøger. På baggrund af et mixed methods design bestående af 44 semi-strukturerede interview med arbejdsløse borgere indsamlet under coronakrisen (april-dec 2020) samt survey data (ca. 500 respondenter) udforsker vi selvansvaret hos arbejdsløse danskere under corona. Vi sammenholder survey data med tilsvarende data (ca. 350 respondenter) indsamlet inden krisen (2014-15). Vi konkluderer, at *selvansvaret omkalfatres på paradoksalt vis*: samtidig med at selvansvarliggørelsen nedtones som følge af den øgede anerkendelse af strukturelle faktorer såsom pandemien og suspenderingen af beskæftigelsesindsatsens regler og krav, øgedes selvansvaret for mange i form af større ejerskab og motivation i jobsøgningen. Undersøgelsen peger også på, at forskydningen ikke nødvendigvis gælder i samme grad for alle ledige, men at særligt de coronaledige fritages for selvansvarliggørelsen og betragtes i et mere værdigt lys.

Keywords: Arbejdsløshed, coronakrise, ansvarliggørelse, aktiv beskæftigelsespolitik, selvbefejdelse

Introduktion

I denne artikel undersøger vi de psykologiske og moralske konsekvenser for ledige under corona-krisen med et fokus på selvansvaret forstået som ledige selv gøres ansvarlige for deres situation. Corona-krisen udgør en bekymrende 'game changer' på arbejdsmarkedet og derfor også, – og måske i særdeleshed – for arbejdsløse. Corona-krisen har betydet, at en hel anden forståelse af arbejdsløshed er indført på rekordtid, og som bl.a. udmøntede sig i en midlertidig suspendering af den aktive beskæftigelsesindsats. Fra at være orienteret mod den enkelte arbejdsløses adfærd og ansvar, er ledighed under krisen italesat

entydigt som et kollektivt efterspørgselsproblem, hvilket bryder markant med årtiers toneangivende tendenser.

I de seneste tre årtier har vi konstateret en øget individualisering og selvansvarliggørelse igennem beskæftigelsespolitikken, som har ført til, at arbejdsløse i stigende grad bebrejder sig selv, hvis de er ude af stand til at finde et arbejde (Pultz, 2017; Sharone, 2013). Bevægelsen er understøttet og formet af en række reformer af både dagpenge- og kontanthjælpssystem, der har taget udgangspunkt i arbejdsløshed som et 'strukturelt' ikke-konjunkturbestemt problem (Bonoli, 2013; Torfing, 2004). 'Aktive' politikker, der

på den ene eller anden måde forsøger at ændre den lediges adfærd i retning af arbejdsmarkedet, er således blevet *comme-il-faut* på tværs af (stort set) alle politiske partier og på tværs af lande i Europa. Selvom politikkerne har opereret med forskellige forståelser af arbejdsløshed (manglende incitament, kompetencer, ansvarlighed, arbejdsvilje), så har pilen i stigende grad peget mod den enkeltes adfærd og ansvar, når vi som samfund har skullet forstå og håndtere fænomenet arbejdsløshed (Hansen, 2019; Pultz, 2017). Når den arbejdsløse tilgås som en afhængig variabel, der igennem forskellige stimuli vil ændre adfærd (mere incitament, mere intensiv jobsøgning, større vilje til at uddanne sig, etc.), er selvsammes stemme blevet reduceret til en bekræftelse på viljen til at være aktiv (Hansen, 2019, s. 193-7).

Tendensen til at ansvarliggøre den arbejdsløse var den samme under og efter den sidste alvorlige økonomiske krise, nemlig finans- og gældskrisen i 2008 og frem. Selvom der umiddelbart efter krisens udbrud i Europa var initiativer, der tacklede krisen som en efterspørgselskrise, viste disse sig overvejende at være midlertidige initiativer (Leschke & Finn, 2016). Det samme kan siges om de politiske vinde. Hvor flere regeringer, bl.a. i Danmark, i lyset af krisen blev valgt på løfter om en anden vej, viste det sig i langt de fleste tilfælde, at de eksisterende spor med 'austerity' og aktivering blev konsolideret. Finans- og gældskrisen førte, i modsætning til manges forventninger (og håb), med andre ord ikke til et paradigmeskifte, men til en konsolidering af aktiv-paradigmet (Hansen & Leschke, 2017).

I Danmark, hvor krisen de første år førte til en fordobling af arbejdsløsheden (Maidland, 2015), gennemførtes dagpengereformen i 2010, der nedsatte dagpengeperioden fra fire til to år og fordoblede optjeningskravet fra et halvt til et helt år. Reformen var en spareøvelse, men det var også med

argumentet om at "søgemønstret" hos den ledige ville ændre sig (Folketinget, 2010). Året efter, med ny regering, blev kritikken af reformens konsekvenser, nemlig at mere end 30.000 dagpengemodtagere stod til at ryge ud af systemet i 2013, svaret med det famøse "*sådan er det jo*" af den daværende radikale økonomiminister. Samtidig markerede perioden herefter en markant skærpelse af at blikket rettedes stift mod den lediges adfærd, især kontanthjælpsmodtagere med 'Fattig-Carina' og 'Dovne Robert' affærerne som katalysatorer (Hansen, 2019).

Samme tendens gjorde sig gældende i dagpengekommissionen, som blev nedsat til at finde løsninger på de afledte problemer med 2010 reformen, og som dannede rettesnor for den sidste store dagpengereform i 2016 (Pultz, 2017). I stedet for at forlænge dagpengeperioden (hvilket lå uden for kommissionens kommissorium) anbefalede kommissionen, baseret på "adfærdsøkonomiske indsigter", at understøtte "incitamentet til at tage kortvarige jobs" gennem mere fleksibel genoptjening og ved hjælp af tilbagevendende karenstage, der adresserer problemer med "kortsigtede præferencer, eventuel svag selvkontrol og menneskers aversion imod at tabe" (Dagpengekommissionen, 2015, s. 17, 26). Coronakrisen ser allerede ud til at være anderledes end den foregående krise. Som en selvfølge er der blevet talt om at "holde hånden under virksomheder og arbejdspladser" med "hjælpepakker" og krav om "kompensation" tages meget seriøst. Beskæftigelsesministeren udtalte fx at "dem, der mister arbejdet, gør det som følge af, at en eller anden et sted i verden har spist en rådden flagermus, som så har udviklet sig til en virus, som er blevet globaliseret og smidt rundt i hele verden." De ledige var med andre ord "helt og aldeles uden skyld i det" (Hummelgaard i Wang, 2020).

Det har også allerede ført til betydelige politiske ændringer. Der er lavet en omfat-

tende "Aftale om styrket opkvalificering" af ufaglærte ledige (Beskæftigelsesministeriet, 2020a).¹ Og måske vigtigst har den aktive beskæftigelsesindsats været suspenderet – ingen rådighedskrav, 225 timers regel, og nedtælling af dagpengeret på standby (Beskæftigelsesministeriet, 2020b). Retfærdiggørelsen har altså meget tydeligt peget ansvaret væk fra den ledige.

Corona-krisen har således ført til et 'naturligt' eksperiment i, hvad der sker med arbejdsløshedsoplevelsen, når diskursen ændrer sig, og når tvang, kontrol og modkrav pludselig fjernes. Vi undersøger dette gennem et mixed methods design bestående af 44 semi-strukturerede interview med arbejdsløse borgere samt et survey med 503 respondenter indsamlet under coronakrisen (april-dec, 2020). Her udforsker vi, hvad der sker med selvansvaret hos arbejdsløse danskere under corona. Vi sammenholder survey data med tilsvarende data indsamlet inden krisen (2014-15) med 357 respondenter.

Resten af artiklen er struktureret som følger. I det kommende afsnit præsenterer vi vores teoretiske ramme for projektet som primært er forankret i kritisk socialpsykologi. Herefter redegør vi for vores metode og mixed methods design. Analysen er delt op i en kvantitativ og kvalitativ del og efterfølges af en diskuterende konklusion.

Teoretisk ramme

Den teoretiske ramme for studiet er forankret i en kritisk socialpsykologi. Asplund (1987) definerer socialpsykologiens ærinde som at belyse den sociale integration mellem individet og samfundet ud fra den grundlæggende forståelse, at relationen altid vil være problematisk. I en arbejdsløsheds kontekst indebærer det perspektiv, at vi skal udforske den komplekse relation mellem den arbejdsløse borger og det system, vedkommende befinder sig i. Vi kan ikke gå ud fra, at de ledige

alene tilpasser sig beskæftigelsespolitikkerne, og vi kan ikke gå ud fra, at individernes adfærd, selvforståelse og handlemuligheder ikke er formet af beskæftigessystemets design og konkrete udformning. Inspireret af Asplund (1987) er vi interesseret i at forstå arbejdsløshedsoplevelsen som en udveksling mellem systemet, de heterogene ledige samt det omgivende arbejdsmarked og samfund. Vi baserer os således på en forståelse af, at sociale fænomener, og herunder, oplevelsen af arbejdsløshed formes af den historiske og kulturelle kontekst, den indgår i. Det empiriske genstandsfelt er ikke den enkelte arbejdsløse isoleret, men derimod arbejdsløshedsoplevelsen set i lyset af blandt andet beskæftigelsespolitikken, og de forståelser og logikker, der er bygget ind i disse om sammenhænge mellem psykologi og politik.

Nærværende analyse ses i lyset af eksisterende studier, der har kastet lys over arbejdsløshedsoplevelsen, med et særligt fokus på spørgsmålet om, hvem der ansvarliggøres i forbindelse med ledighed. Boland & Griffin (2015) understreger vigtigheden af at undersøge de levede erfaringer som arbejdsløs i stedet for alene at forstå det at være arbejdsløs som negativt defineret gennem et fravær af at arbejde (deprivation). For at forstå, hvad det vil sige at være arbejdsløs, er det derfor centralt at se på, hvordan arbejdsløse lever deres liv, og hvordan de møder et beskæftigessystem på "gadeplan" – dvs. hvordan love og regler implementeres i praksis og således former lediges adfærd samt selvforståelse.

I nærværende kontekst har vi et fokus på spørgsmålet om ansvar, og i særdeleshed ser vi på, hvordan selvansvaret ændres som følge af coronakrisen, samt hvordan det påvirker den bredere arbejdsløshedsoplevelse.

I den internationale socialpsykologiske arbejdsløsheds litteratur har spørgsmålet om 'attribution' været toneangivende i relation til spørgsmålet om ansvar. Her undersøges, hvorvidt ledighed primært attribueres til

interne og eksterne faktorer både i forhold til hvorfor en person er blevet ledig, samt hvad der skal til for at komme ud af situationen. Attributionsmønstre kobles her til psykologisk velbefindende samt til spørgsmål om agens – dvs. oplever de ledige selv at være i stand til at løse problemet eller ej? (Goldsmith et al., 1996; Weiner et al., 2011). Desuden har studier koblet neolibérale tendenser og selvan-svar til forskydninger i attributionsmønstre (Halpin & Goyle, 2004; Pultz, Teasdale & Christensen, 2020).

I en mere sociologisk optik relaterer spørgsmålet om selvansvarliggørelse til 'deservingness' litteraturen (van Oorschot, 2006), hvor kun selvansvarlige, aktive jobsøgere gør sig fortjent til at modtage økonomisk støtte fra starten. En række studier har kortlagt, hvordan aktiveringsparadigmet også har betydet, at et særligt sæt af moralske forståelser af den arbejdsløse siver ned i de konkrete værktøjer, den arbejdsløse mødes med, fra individuelle handleplaner og digitale jobsøgningsværktøjer til samtaler og aktiveringskurser, som igen fordrer skabelsen af bestemte arbejdsløse subjekter: selv-ansvarlige, mobile, arbejdsivrige, incitamentssøgende, human-kapital investerende, entreprenante, risikohåndterende subjekter (Boland & Griffin, 2015; Caswell, Marston & Larsen, 2010; Dean, 1995; Lessenich, 2011; Pultz, 2017). Herved sættes den arbejdsløse "på prøve", så arbejdsløshedsoplevelsen indebærer også muligheden for konstant at blive set som, og se sig selv som, antitesen til de subjekter, der søges skabt, altså som uansvarlig, doven, etc. (Hansen, 2019).

I en dansk kontekst undersøger Pultz (2017) fra et kritisk socialpsykologisk perspektiv, hvordan arbejdsløse bliver ledt i dagpengesystemet, samt hvordan de leder sig selv, og finder, at arbejdsløshed i stigende grad forstås som et individualiseret, privatiseret og også psykologiseret fænomen. Det er nu ikke blot den lediges adfærd, der gøres

til genstand for beskæftigelsespolitikker, men også postulerede bagvedliggende forklaringer såsom motivation, der arbejdes på i systemet (Pultz, 2019). Når arbejdsløshed forstås som et spørgsmål om f.eks. mangel på motivation, forskydes arbejdsløsheden til i højere grad at være et psykologisk problem – et problem ved den enkelte – snarere end ved f.eks. objektive færdigheder eller arbejdsmarkedsforhold. Selvom arbejdsløshedsoplevelsen givetvis er heterogen, viser Pultz både på baggrund af kvalitative og kvantitative studier, at selvbefejdelse er udbredt, i mindre grad blandt ældre end yngre dagpengemodtagere (Pultz & Teasdale, 2017). Danske dagpengemodtagere attribuerer i høj grad både forklaringen på ledighed samt løsningen på ledighed til interne faktorer sammenlignet med eksterne faktorer.

I det følgende undersøger vi selvansvaret blandt ledige gennem coronakrisens prisme, idet vi undersøger om suspenderingen af beskæftigelsespolitikker har givet anledning til en anden forståelse af, hvis skyld det er, at man er arbejdsløs, samt hvordan det evt. påvirker arbejdsløshedsoplevelsen.

Mixed methods design

For at besvare artiklens forskningsspørgsmål: 'hvad sker der med selvansvaret for arbejdsløse under coronakrisen' anvender vi et sekventielt mixed methods design (Teddlie & Tashakkori, 2009). Spørgsmålet indeholder både en afgrænset dimension (er ledige mere eller mindre selvansvarlige?) samt en mere åben dimension, der undersøger, hvad der sker med selvansvaret, samt hvordan det hænger sammen med oplevelsen som arbejdsløs, fx i relation til hvor legitimt det opleves at modtage penge fra staten. Et mixed methods design indebærer, at vi indsamler både kvalitativt og kvantitativt datamateriale og analyserer dette i bestræbelsen på at svare på spørgsmålet (Creswell, 2009). Vi

undersøger først spørgsmålet komparativt på baggrund af surveymateriale indsamlet under coronakrisen med dagpengemodtagere (503 corona-respondenter) sammenlignet med survey materiale indsamlet præ-corona med unge dagpengemodtagere i forbindelse med et ph.d.-projekt (357 respondenter) (Pultz, 2017), som vi fremover refererer til som præ-corona-respondenter.

Vi vedkender de svagheder, der kan være ved at anvende kvantitativ metode som survey'et på et socialpsykologisk genstandsfelt såsom ansvarliggørelse af arbejdsløshed. En svaghed vedrører eksempelvis validitet; forstår respondenterne det samme ved et spørgsmål såsom "Jeg har tendens til at bebrejde mig selv, at jeg fortsat er arbejdsløs"? Vi kombinerer surveyanalysen med datamateriale fra indgående semi-strukturerede interviews foretaget med 44 arbejdsløse borgere. Vi belyser således de fund udledt af de kvantitative analyser med det kvalitative materiale, der egner sig bedre til at kaste lys over de dynamikker, der ligger bag fundene samt egner sig bedre til at synliggøre de nuancerer, der kan være brug for at analysere for at svare mere fyldestgørende på artiklens komplekse forskningsspørgsmål. For at sikre transparens i nærværende studier, beskriver vi hernæst mere indgående, hvordan vi har analyseret de forskellige typer af data, indledningsvist surveyet og dernæst interviewdata.

Survey analyse

Coronasurvey er udformet med henblik på at indsamle data om arbejdsløses erfaringer under corona, og survey'et indeholder items, der adresserer jobsøgning under corona, hvordan

de har oplevet kontakten til systemet (jobcenter og a-kasse) samt spørgsmål vedrørende ansvarlighed. Survey'et indeholder items fra Pultz' (2017) ph.d. projekt med henblik på at kunne sammenligne præ-corona- og coronadata.

Blandt spørgsmålene i den nuværende onlineundersøgelse var der syv items, der vedrører selvansvar og selvbefejdelse, som var blevet brugt i en præcorona undersøgelse af 357 ledige akademikere under 36 år (Pultz, 2017). Derudover blev et spørgsmål vedrørende generel trivsel inkluderet i begge undersøgelser. Disse items er vist i tabel 1. I alle tilfælde blev svarene foretaget på en fem-punkts Likert-skala fra 1-5.

Til den komparative analyse selekterede vi fra en større Covid-kohorte 503 tilfælde, som var sammenlignelige med ph.d.-materialet på følgende kriterier; akademisk uddannede, arbejdsløse, og under 36 år. Ingen distributioner adskilte sig væsentligt fra normalen, da vi undersøgte fordelinger på Likert svarene, og der blev derfor brugt parametriske t-tests til sammenligning af de to valgte grupper. Det viste sig, at præ-coronasamplet og coronasamplet ikke adskilte sig signifikant i alder (henholdsvis 28,74 og 29,01). Desuden var kønsfordelingen ikke forskellig, med cirka 72% kvinder i begge grupper. Vi vurderer på det grundlag, at en sammenligning af de to datasæt er hensigtsmæssig.

Gennemsnitlige Likert-scorer for spørgsmålet vedrørende det generelle velbefindende samt de syv spørgsmål vedrørende selvansvar er vist i tabel 1. Hver af de otte sammenligninger var statistisk signifikant ($p < 0,05$) og repræsenterede beskedne til mellemstore effektstørrelser (Cohens d , interval .22 – .94).

Tabel 1. Generelt velbefindende, selvbefejdelse og normalisering

Spørgsmål	COV			PRE-P			t	df	p
	MEAN	SD	N	MEAN	SD	N			
Hvor tilfreds er du med dit liv generelt for tiden?	2,41	0,77	503	2,98	1,06	357	-8,27	858	p<.01
Jeg har det fint med at sige til folk, at jeg er arbejdsløs/ledig.	3,07	1,23	503	3,45	1,49	357	-3,87	858	p<.01
Jeg har tendens til at tage det personligt, hvis jeg får afslag efter at have været til jobsamtale	2,49	1,09	503	2,76	1,33	357	-3,00	858	p<.01
Selv om jeg er uden arbejde, oplever jeg ikke mig selv som 'arbejdsløs'	3,28	1,29	503	2,71	1,43	357	5,82	858	p<.01
Jeg oplever det som et personligt nederlag at være arbejdsløs	2,38	1,26	503	3,27	1,49	357	-8,94	858	p<.01
Jeg har tendens til at bebrejde mig selv, at jeg fortsat er arbejdsløs	2,47	1,21	503	3,19	1,53	357	-7,25	858	p<.01
Jeg føler mig ind i mellem set ned på som arbejdsløs	2,43	1,11	503	2,92	1,44	357	-5,30	858	p<.01
Jeg ikke er tilstrækkeligt udadvendt	3,46	1,31	503	2,20	1,39	357	12,52	858	p<.01

Kvalitativ analyse

Vi har gennemført 44 dybdegående semistrukturerede interviews med henholdsvis 29 dagpengemodtagere rekrutteret gennem tre nationale a-kasser med akademiske

medlemmer og 15 kontanthjælpsmodtagere rekrutteret gennem Roskilde jobcenter samt Væksthuset. Se karakteristik af samplet i tabel 2. 11 af de 44 deltagere var blevet ledige under corona.

Tabel 2

Interview	Total	Kvinder	Mænd
Interview	44	26	18
Alder 20-29	7	7	0
Alder 30-39	10	6	4
Alder 40-49	9	5	4
Alder 50-	17	7	10
Ikke angivet		1	
Ledige før Covid-19	33	23	10
Ledige under Covid-19	11	3	8
Modtager dagpenge	29	18	11
Modtager offentlig støtte	15	8	7
Ansæt før ledighed	38	19	17
Nyuddannet	6	7	0
Ikke angivet			1

For at udforske arbejdsløshedsoplevelsen i sin kompleksitet og mangfoldighed, er det centralt at tage udgangspunkt i den subjekt-

tive erfaring (se også Pultz, 2017). Vi har foretaget interview på baggrund af en interviewprotokol med spørgsmål om arbejdsløses

hverdag samt af de "gamle" lediges oplevelse af systemet både før corona såvel som under coronakrisen. Med udgangspunkt i vores interesse i arbejdsløshedsoplevelsen, stillede vi også forholdsvis brede spørgsmål vedrørende private forhold som f.eks. personlige relationer, hobbyer, tidligere professionel bane osv. På grund af coronarestriktioner gennemføres alle interviews online ved hjælp af software som Skype, Zoom eller over telefonen. Alle interviews blev optaget og er blevet transskriberet ad verbatim. På baggrund af analyseworksheets har vi udviklet en kodningsmanual og efterfølgende kodet alle interviews i Nvivo. Vi har inkluderet relevante koder med inspiration fra teori samt eksisterende empiriske studier (selvansvar, selvbefejdelse) såvel som koder, der er udsprunget ud fra det specifikke materiale (corona, suspendering af krav). Oprindeligt kodede tre forskere det samme interview, og vi diskuterede områder, hvor vi var uenige. Vi reviderede kodningsmanualen et par gange ved at tilføje nye koder samt eliminere kodningskategorier, der blev efterladt ubrugte. I analysen har vi således udforsket relevante koder, og vi kommer omkring forskellige dimensioner af selvansvaret – både at være ansvarlig for at være ledig i forståelsen "skyld i", men også ansvarlig i den forstand at deltagerne føler sig i stand til at handle og agere i forståelsen "agens". Undersøgelsens karakter kræver ikke etisk godkendelse, men undersøgelsens karakter inkluderer en række etiske hensyn, som vi udfolder i diskussionen. Alle institutioner og interviewpersoner er blevet anonymiseret, og interviewpersoner gav mundtlige samtykke og blev informeret om, at de når som helst kunne trække sig tilbage fra undersøgelsen, såfremt de skulle ønske dette.

Analyse

Vi indleder analysen med at udforske surveymaterialet, hvor vi først sammenligner

præ-corona – og coronasample (afgrænset til 36 eller derunder). Dernæst udforsker vi det kvalitative materiale, herunder undersøger vi, hvilke dynamikker, der kan ligge til grund for fundene i det kvantitative, samt hvordan det kvalitative materiale kan udfordre de kvantitative resultater eller nuancere disse.

Survey analyse

Surveyanalysen indledes med selvbefejdelse, efterfølges af generelt velbefindende og afrundes med spørgsmål om hvorvidt arbejdsløshed er mere "normaliseret".

Selvbefejdelse

For at udforske spørgsmål om selvansvar har vi udvalgt items, der adresserer dette tema. På tværs af forskellige formuleringer, er der en klar tendens, nemlig, at coronasamplet overvejende er mindre selvbefejdende sammenlignet med præ-corona samplet. På baggrund af parametriske t-tests fremgår det, at for alle forskellene gælder det, at de er signifikante og repræsenterer moderate – medium effektstørrelser (Cohen's d, range .22 – .64). Som nævnt er det ikke lige til at undersøge så komplekst et spørgsmål som selvansvar i et spørgeskema, så vi udfolder løbende nogle tvivlsspørgsmål, vi som forskere har haft undervejs. Til spørgsmålet: "Jeg oplever det som et personligt nederlag at være arbejdsløs" giver corona-repondenterne i gennemsnit et svar på 2,38, på en Likert skala fra helt uenig til helt enig. Til sammenligning svarer præ-coronarespondenterne 3,27, og coronarespondenterne er således mindre selvbefejdende.

Til spørgsmålet: "Jeg har tendens til at bebrejde mig selv, at jeg fortsat er arbejdsløs" giver corona-repondenterne i gennemsnit et svar på 2,47, på en Likert skala fra helt uenig til helt enig. Til sammenligning svarer præ-coronarespondenterne 3,19, og

corona-respondenterne er således mindre selvbebrejdende.

Til spørgsmålet: "Jeg har tendens til at tage det personligt, hvis jeg får afslag efter at have været til jobsamtale" giver corona-repondenterne i gennemsnit et svar på 2,49, på en Likert skala der går fra helt uenig til helt enig. Til sammenligning svarer præ-corona-respondenterne 2,76, og corona-respondenterne er således mindre selvbebrejdende.

Dog er der et resultat, som tillige vedrører selvbebrejdelse, men hvor resultatet peger i den modsatte retning. Det vedrører spørgsmålet "Jeg er ikke tilstrækkeligt udadvendt", hvor til corona-respondenterne i gennemsnit svarer 3,46 og præ-corona-respondenterne svarer 2,20, således at coronasamplet i højere grad forklarer deres ledighed med, at de ikke er tilstrækkeligt udadvendte og i den forstand peger pilen ind ad. Der er dog eventuelt tale om, at coronakrisen i vid udstrækning besværliggør udadvendte praksisser, som vi også kommer ind på i den kvalitative analyse. Samlet set indikerer sammenligningen mellem præ-corona og coronasamplet, at dagpengemodtagere under corona er overvejende mindre selvbebrejdende i sammenligning med et tilsvarende datasæt indsamlet præ-corona. Vi ønsker at fremhæve den begrænsning, der er ved vores studie; nemlig at der for survey delens vedkommende kun er tale om besvarelser fra unge dagpengemodtagere, og vi formoder – særligt informeret af den kvalitative analyse, at billedet kunne se anderledes ud, hvis vi også havde data på kontanthjælpsmodtagere.

Generelt velbefindende

For at udforske spørgsmålet om generelt velbefindende sammenligner vi, hvordan corona-respondenter svarer i sammenligning med præ-corona på spørgsmålet: "Hvor tilfreds er du med dit liv generelt for tiden?"

på en Likert skala. Corona-respondenterne svarer i gennemsnit 2,41 og præ-corona-respondenterne svarer 2,98. På trods af den lavere selvbebrejdelse blandt coronasamplet, viser vores statistiske analyse, at corona-respondenter rapporterer et dårligere generelt velbefindende sammenlignet med præ-corona respondenter. Der er en åbenlys begrænsning ved at anvende et så generelt item til at afdække en så kompleks situation, men ikke desto mindre kan svarene være med til at give indikationer af, om ledige under corona trives mere eller mindre, som vi så udforsker mere i det kvalitative datamateriale.

Normalisering

Eftersom pandemien tilbyder en oplagt forklaring på, hvorfor man er ledig og vedbliver at være det, ønsker vi at undersøge, om det er mere normaliseret og mindre skamfuldt at være ledig under corona sammenlignet med præ-corona. Til spørgsmålet: "Jeg har det fint med at sige til folk, at jeg er arbejdsløs/ledig" giver corona-repondenterne i gennemsnit et svar på 2,41, på en Likert skala der går helt uenig til helt enig. Til sammenligning svarer præ-corona-respondenterne 2,98. Coronasamplet har det således værre med at sige, at de er arbejdsløse, hvilket kontrasterer med det mønster, vi finder i det kvalitative materiale, som vi udfolder nedenfor.

Afrundingsvis i den kvantitative analyse, sammenligner vi det sidste item: "Jeg føler mig ind imellem set ned på som arbejdsløs" giver corona-respondenterne i gennemsnit et svar på 2,43, på en Likert skala, der går fra helt uenig til helt enig. Til sammenligning svarer præ-corona-respondenterne 2,92. Resultatet giver en indikation af, at corona-respondenterne i mindre grad føler sig set ned på sammenlignet med præ-corona-respondenterne. I relation til normalisering, er billedet i surveyundersøgelsen således mudret,

idet resultaterne peger i hver sin retning. Vi undersøger denne diskrepans yderligere i det kvalitative materiale.

Kvalitativ analyse

Den kvalitative analyse er organiseret efter samme struktur som den kvantitative, begyndende med selvbefejdelse, hernæst generelt velbefindende og slutteligt, normalisering.

Selvansvar/selvbefejdelse

Når vi konsulterer interviewdatamaterialet for at besvare vores overordnede forsknings-spørgsmål; nemlig hvordan påvirker coronakrisen spørgsmålet om selvansvar, så må vi først og fremmest konstatere, at billedet er relativt mudret, idet der i interviewmaterialet både er fortællinger, der beskriver, at selvansvaret afbøjes, og andre fortællinger, hvor selvansvaret er yderst present. Nina beretter her om, hvordan samtaler ofte går i stå, når hun fortæller, at hun er ledig, og at ledighed kobles til ens egen skyld:

Jamen det er sådan, noget af det, jeg synes er træls, det er hvis folk får ondt af mig. Altså det synes jeg virkelig er irriterende. Det er også fordi, man bliver let sat i bås, altså jeg synes jo selv, at jeg er sådan forholdsvis ressourcestærk person og har mange kompetencer. Jeg har bare den ulempe, at jeg er 50+ fordi det er ikke nogen fordel, når man skal søge job. Det er det virkelig, virkelig ikke. Ej men det er også fordi der er jo sådan en italesættelse af ledighed på arbejdsmarkedet, som om at det er også bare din egen skyld-agtig og "kom nu bare videre" og "find dig nu bare det job." Og det er faktisk ikke særlig nemt, det er faktisk ret vanskeligt.

Ifølge Nina er hendes alder, som er plus 50, et problem i relation til jobsøgningen, fordi der er en vis diskrimination af ældre. Hun oplever, at der er en dominerende forståelse

af, at det må skyldes den enkeltes egen (mangelende) adfærd eller aktivitet, hvis vedkommende ikke har fundet et arbejde. I kontrast hertil, oplever hun netop, at hun gør, hvad hun kan, og at det på grund af det nuværende arbejdsmarked samt diskriminatoriske dynamikker, er svært for hende. Selvansvaret spiller således stadig en prominent rolle, og kobles ligeledes også til en forståelse af, at man gennem aktivitet skal gøre sig berettiget i teknisk forstand og moralsk værdig gennem aktiviteter.

Lene forstår de eksisterende rådigheds- og aktivitetskrav parallelt til Nina:

L: Jamen jeg synes det er lidt svært, fordi jeg vil virkelig, virkelig gerne og ja.. Hvis man implicit bliver skudt i skoene, at man ikke gider og man ikke gør nok. Det synes jeg er irriterende og frustrerende.

I: Og tænker du at det er det, der ligger i kravene?

L: Ja lidt, nogle gange kan jeg godt have den følelse. Og jeg tænker lidt, at mange af de regler er sat op for ligesom at hjælpe nogen, skubbe nogen som måske ikke er så selvkørende, som man er som akademiker. Jeg synes ikke, at vi passer særlig godt ind i det system. Det er bare egentlig det.

Lene oplever altså en implicit forståelse af at være doven og inaktiv, og det passer ikke med hendes kendskab til sig selv og andre akademikere.

Nærværende undersøgelse belyser netop aktiveringskravenes effekt og virkning i lyset af deres fravær. Bredt set har mange af vores interviewdeltagere oplevet større meningsfuldhed i deres jobsøgning under suspensionen. Flertallet af de interviewede har søgt jobs under nedlukningen i den periode, hvor de ikke skulle søge. Oplevelsen med at søge jobs har dog været en lidt anden; mange har brugt mere tid på at lave mere kvalificerede jobansøgninger, og kun søgt de jobs, de vir-

kelig gerne ville have. Flere beskriver i højere grad at være tilbage i førersædet, fordi de nu søger jobs, *fordi de selv vil*, ikke fordi de skal, eller gerne skulle ville.

Under corona har der jo ikke været de samme krav, og det synes jeg har været sådan lidt frisættende. Det har været rart, at man selv havde ansvaret. Jeg synes det har givet lidt mere motivation, at man selv kan få lov til at styre det og mærke efter, hvad man har lyst til at gøre.

Paradoksalt nok oplever vedkommende, at når selvansvars-”maskineriet” bliver sat på hold, så føler han sig mere selvansvarlig. Det at søge jobs bliver ikke instrumentelt; ydre motiveret af et system, der er sat i verden for at kontrollere, og den pause giver ham mulighed for selv at mærke efter. En anden af deltagerne siger, at det er enormt frisættende at slippe for ’Sauron’s øje’ – og refererer til den løbende overvågning af aktivitet, som gør den ledige berettiget og værdig til at modtage penge fra staten. Med suspenderingen har de fået ro til at finde ud af, hvad de vil. Når ingen tjekker, om de er selvansvarlige, føler flere sig paradoksalt nok mere ansvarlige.

Samtidig har suspenderingen betydet, at ledige ikke har skullet deltage i de dele af beskæftigelsesindsatsen, som opleves som tidsspilde, meningsløst eller decideret absurd:

Skønt (griner), jeg har jo ikke søgt mindre. Det har været virkelig dejligt at slippe for jobcentret (...). Alle de der fuldstændig ligegyldige og nærmest absurde spørgsmål fra jobcenteret, hvor jeg virkelig føler, at de træder ind over sådan cirklen.

Imidlertid er billedet også mere broget, når vi fokuserer på kontanthjælpsmodtagere, som i højere grad giver udtryk for, at de har lidt afsavn pga. manglende kontakt eller sparring:

Jeg har stadig heller ikke haft et møde med kommunen. Det sker først i september, så jeg har heller ikke kunne komme videre (...) fordi det kan godt være, at jeg er uddannet gartner, men fordi jeg ønsker noget nyt, og det er for sent at komme ind på skole, så skal jeg søge noget, der er ufaglært, men alle ufaglærte jobs, de er forsvundet pga. corona. Nu har jeg været ledig i snart et halvt år, og jeg har stadig ikke haft et møde. Så det har været svært. Det der gå-på-mod er ligesom forsvundet, fordi jeg har ikke fået den der hjælp.

Suspenderingen af aktiveringen er således ikke entydig positiv, og vi finder en del variation i materialet, hvor særligt – men ikke udelukkende – ressourcestærke ledige ikke har savnet kontakten. Blandt kontanthjælpsmodtagerne er der en stor variation, hvor nogle af dem, minder om dagpengemodtagerne, men hvor andre kæmper med andre problemstillinger end ledighed. F.eks. mistede en af vores deltagere sin studenterbolig, fordi han var færdiguddannet, og han stod således uden tag over hovedet og kunne ikke komme igennem til sin kommunale sagsbehandler, som i øvrigt blev udskiftet på jævn basis:

Ja ja, altså det lukkede jo helt ned, og man fik jo slet ikke nogen informationer. Nu havde jeg svært ved at få fat i dem i forvejen, fordi hende min kontaktperson hun er fraværende hele tiden, det sidste halve år inden coronaen. Og så fik jeg en ny midlertidigt og så en anden midlertidigt, så ja, der var meget (kan ikke høre). Men jobcentret de lukkede helt ned, og vi fik ikke nogen informationer.

I: Okay, og hvordan var det?

Ja det var meget underligt. Det var meget underligt, fordi der sneg sig jo nogle spørgsmål ind, bl.a. det der med 225-timersreglen (..) Men nu var det så også fordi man fysisk i Roskilde ikke kunne komme ud til dem. Så jeg cyklede jo derud, fordi da jeg havde ringet

til dem.. Så cyklede jeg derud for at forstyrre dem, men der var helt tomt.

Det er tydeligt, at manglen på kontakt og mangel på en samtale, der kunne hjælpe med at forstå suspenderingens konsekvenser, var et markant problem for ham. Han cyklede ud til jobcentret, som var under ombygning, og det var i den grad en oplevelse af at overlades til sig selv i en svær tid med mange spørgsmål.

Generelt velbefindende

I forlængelse af ovenstående, er der flere, der i starten af pandemien og suspenderingen har benyttet anledningen til at trække stikket og lade jobsøgningen gå i bero, fordi de har været pressede op til.

Det her jobsøgning, jeg kan mærke at puuuuh, det tager pusten fra mig, og jeg bliver ked af det. Jeg har rigtig let til tårer, når jeg snakker om det. Og så var corona-virussen lidt en vel-signelse, fordi den satte de her rådighedskrav lidt på standby. Så jeg blev enig med min psykolog om at tage to uger, hvor jeg overhovedet ikke kiggede på det. Simpelthen bare tage en ferie og fokuserede på ting, der var sjovt. Og det hjalp (smiler)

I citatet fremgår det, at interviewdeltageren oplevede ledigheden præ-corona som yderst belastende, og at usikkerheden omkring hvordan de økonomiske konsekvenser for arbejdsmarkedet fylder en del. Den øgede konkurrence under første bølge resulterede i, at flere af vores interviewdeltagere har sat forventninger til jobbet eller arbejdsvilkår ned.

Indtil corona ramte, der har jeg nok sagt en halv times kørsel fra, hvor jeg bor, og nu er jeg oppe på at leve med en times kørsel. Og jeg har også bredt søgekriteriet ud nu. Det er jo også

fordi, at jeg godt kan se, at hvis de læsser 90 ingeniører ud fra Aarhus, så er jeg nok nødt til at søge bredere, hvis jeg vil have et job.

Blandt interviewdeltagerne er der desuden fortællinger om, at isolationen er til hindring for nogle af de jobsøgningsstrategier, som vurderes til at være mest effektive samt ligeledes som den, der giver anledning til mest kontakt med andre mennesker. For Lene giver det anledning til frustration over isolationen:

Så det har selvfølgelig bragt lidt ro på, men samtidig ved man jo også godt, at det er en tidsbegrænset ro. Den får jo en ende meget snart kan man sige. Så ja, jeg synes det har været endnu mere frustrerende, fordi man bare har kunne sidde herhjemme hele tiden. Ikke komme ud, ikke snakke med nogen og ikke...

Særligt A-kasserne har udbudt webinarer under krisen, og flere af dagpengemodtagerne nævner, at webinarerne har været en værdsat ressource, også som kompensation for at netværke, fordi der har været "menneskekontakt":

Ja det synes jeg, det synes jeg bestemt, det har. I perioder har jeg tilmeldt mig alle de webinarer, som jeg overhovedet kunne deltage i og som var relevante selvfølgelig også. Det har været fint for i det mindste at føle at man havde en lille smule menneske-kontakt.

Udover at tilbyde "menneskekontakt" under isolationen, har webinarerne understøttet en oplevelse af selv at være mere tilbage i førersædet angående jobsøgningen, fordi de selv kunne logge ind og ud af tilbud, alt efter hvad de oplevede som meningsfuld. Af flere fremhæves denne frivillige digitale færd som i udpræget kontrast til at deltage i obligatoriske kurser som til tider er af svingende kvalitet og for de fleste indbefattede en del

transport. Dengang var de tvunget til at blive kurset ud for at leve op til aktivitetskravet, og det er ikke nødvendigvis noget, der virker befordrende på virkelysten.

Jeg vil faktisk sige, der er rigtig meget, der er blevet bedre under corona ift. at være jobsøgende. Så jeg synes, der har været rigtig mange muligheder for at lære nyt, hvis man gider at sætte sig ned på sin flade og finde det. Der har simpelthen åbnet sig nogle online muligheder, som ikke var der før.

Med suspenderingen er al aktivitet netop frivillig, og dét værdsættes af ledige. For nogle er kravsuspendingen dog også et tveægget sværd:

På papiret kan man sige, at det faktisk er nemmere for mig nu. Jeg vil være ledig alligevel, og lige nu er de der krav til, hvad man skal som ledig, de er jo skruet voldsomt ned faktisk. Der er jo faktisk ikke rigtig nogen. På en måde er det en fordel, fordi jeg kan meget nemt blive presset og føle mig presset til at skrive nogle jobansøgninger, som jeg egentlig ikke gider, og som jeg heller ikke kan. Men på den anden side må jeg også indrømme, at det også er det, der holder mig lidt i gang, hvor hvis jeg var almindelig arbejdsløs under det her corona, så tror jeg ikke, jeg ville være så langt nede og vende, fordi lige nu er der ikke de der krav, og det er på den ene side en lettelse, og på den anden side er det også et skråplan. Det kan virke meget paradoksalt. Det kan også virke paradoksalt, at hvis vi kigger på de her interesser, jeg har. Jeg gør klart mere ud af dem, når jeg har et arbejde og har mindre tid til dem, end nu hvor jeg i virkeligheden har alt tid i hele verden. Der hænger jeg bare og får ikke lavet noget.

Citatet fra Hans understreger, at fraværet af krav for jobsøgning ikke nødvendigvis er lykken for alle, og at nogle, som Hans formu-

lerer det, kæmper med at holde sig "i gang, så jeg ikke går psykisk fuldstændig ned". Flere nævner også, at aktivitetskravene er med til at tydeliggøre, hvad der forventes af én. Usikkerhed om forventninger kan være ekstra belastende.

Uformel kontakt til jobcentret og a-kassen

Også kontakten til a-kassen og jobcentret har ændret sig. Fraværet af standardiserede procedurer og spørgsmål har givet anledning til en anden form for kontakt med jobkonsulenter, set fra de lediges perspektiv. En mere uformel eller menneskelig kontakt. De afgørende elementer er, at kontakten er frivillig, og der rapporteres, om at de bliver mødt mere med respekt og empati. Når de ledige ikke skal ind på jobcentret eller i a-kassen, men i stedet kan tale i telefon hjemme i vante omgivelser eller måske fra haven, er kommunikationen mere uformel. Der bliver kun talt om det, der er relevant for den enkelte. Den fælles krise og ændrede procedurer har givet anledning til en mere personlig og uformel kontakt med jobkonsulenter ifølge Karen:

Det har været lidt mere humant at have de her fjern-samtaler i stedet for mødet nede i jobcentret. Fordi det har været svært for dem også at sidde i den anden ende og ikke kunne gøre deres arbejde, som de plejer, så tror jeg bare, at deres empati har været større og deres medfølelse og deres tålmodighed. Altså et eller andet sted, vil jeg da næsten ønske, at vi fremover kunne have det telefonisk, hvis det gjorde det så meget nemmere.

I samtale med en anden interviewdeltager, udfoldes yderlige, hvad der mon lægger til grund for den mere uformelle kontakt:

Du ved, når vi ikke ser hinanden, så er det altid nemmere, så skal vi anstrenge os mere

for at lytte. Når jeg så har haft noget at sige, så har hun også skulle lytte. Når du sidder overfor hinanden, kropssprog, mimik osv., og jeg er måske ikke verdens pæneste person, men det betyder så også meget, at så kan du ikke nå at have den der, wauw, hvordan er det, at hun ser ud i dag, eller der sidder persille mellem tænderne. Men det kan hun ikke se i telefonen, så du bliver ikke dømt på udseende, eller hvor grimt du går eller hvor grimt dit tøj sidder. Samtidig når jeg så siger det, så slapper jeg jo også mere af, fordi jeg kan være mig selv. Fordi jeg ikke skal stå nede i jobcentret og have følelsen af at blive misforstået og have følelsen af hele tiden at blive fejlbehandlet og dømt. Så det har været nemmere også for mig at sidde i min telefon og kunne slappe af.

Hun føler sig i mindre grad evalueret og bedømt i en telefonsamtale sammenlignet med at møde op i jobcentret, og det muliggør en mere afslappet kontakt med sagsbehandleren.

Normalisering

Koblet til pointen overfor, så kan den verdensomspændende pandemi have den effekt, at alle borgere pludseligt befinder sig i den samme store krise. Nedlukningen har gjort det muligt at tale om ledighed som en ulykke uden for ens kontrol og ansvar, som også Maria fortæller her:

Selvom jeg ikke var blevet ansat, så kunne jeg ligesom sige, "men SÅ KOM CORONA". Altså det er blevet en ret en nice fortælling, et eller andet sted så handler det ikke noget med, at jeg ikke kan finde ud af noget. Det handler om, årh, men det var lige de ydre omstændigheder der gør, at det var godt nok ærgerligt

Noget af det, ledige ofte bokser med er netop en følelse af at være mindre værd og have lavere status end andre borgere. Og den for-

nemmelse er ikke nødvendigvis noget, der gør dem til gode jobsøgere. Krisen og den ændrede diskurs har så at sige rokket ved den båd; i dag er det lettere at sige, at man er ledig, fordi "SÅ KOM CORONA". Det er en helt legitim forklaring, som ikke nødvendigvis har noget at gøre med, hvor dygtig eller flittig man er. Folk, der tidligere har skjult eller nedtonet for deres netværk, at de modtog dagpenge under dække af at være freelance-re, de såkaldt 'selvvalgt arbejdsløse' (Pultz, 2020), fortæller, at de nu siger det højt, fordi det er nu er mere ok eller normaliseret.

Samtidig har coronakrisen også, som tidligere nævnt, givet anledning til en skelnen mellem "gamle" ledige og "corona-ledige", og som i dens italesættelse tilskriver mere værd og værdighed til den sidste gruppe. Corona-ledige har karakter af at være mere attraktive på jobmarkedet, fordi de ikke har lige så stort et hul på CV'et. "Coronaledige" besværetes ikke i samme grad som de "gamle" ledige med ideen om, at det er deres egen skyld, eller at de ikke har gjort det godt nok. Inge beskriver nedenfor, hvordan hun føler sig sat endnu længere bagud, eftersom der er kommet en masse nyledige.

Jeg har jo oplevet, at det har stresset lidt, det her med under corona, hvor der var så lidt gang i jobopslagene. Der kunne jeg da godt mærke, at der kom nogle bekymringer op med, hvor lang tid det nu fortsatte. Og nu er der jo en masse andre nyledige, som formentlig vil blive valgt først frem for mig. Så jeg føler også, at jeg er rykket et par skridt længere tilbage i køen.

De "gamle ledige" føler sig presset af det øgede udbud af friske coronaledige, og ikke mindst derfor bliver de mere fleksible jobsøgere. De, der var ledige før coronakrisen, kæmper med længerevarende ledighed, og fra tidligere studier ved vi, at et større hul på CV'et ofte straffes i rekruttering. Samtidig

giver flere udtryk for en frygt for, at corona-ledige prioriteres i beskæftigelsesindsatsen og at de ender, glemte, tilbage på perronen.

Konkluderende diskussion

Corona-krisen har givet os en utilsigtet mulighed for, som en slags naturligt eksperiment, at undersøge effekten af aktiv-indsatsen gennem dens fravær. Hvad gør krisen og suspenderingen ved det at være ledig, og i særdeleshed ved selvansvaret for de jobsøgende? På baggrund af en mixed methods analyse diskuterer vi muligheden for, at krisen kan blive anledning til et markant paradigmeskifte, hvor pilen så at sige flyttes fra at fokusere på den enkelte person og selvansvaret til i langt højere grad at betone eksterne og strukturelle faktorer, som det er statens opgave at gøre noget ved. Det forsigtige paradigmeskifte sætter sig på forskellig vis igennem hos den enkelte arbejdsløse, og vi udfolder her disse dynamikker, for at bidrage med viden om, hvordan politik og psykologi spiller sammen med afgørende konsekvenser på et individuelt såvel som et samfundsmæssigt plan.

Vi har i artiklen anvendt et *mixed methods* forskningsdesign, der gør os i stand til at sammenligne data fra før og efter krisen. En sådan komparativ analyse kan bidrage til at tegne nogle overordnede mønstre frem, som vi så kan belyse yderligere ved at konsultere det kvalitative materiale. Fordelen ved det den kvantitative analysestrategi er netop at reducere kompleksiteten til at blive målbar, hvor den kvalitative analysestrategi udmærker sig ved at belyse dynamikker og processer i deres kompleksitet (Creswell, 2009). Men som også Harrekilde & Hasse (2017) pointerer, er koblingen af kvalitativ og kvantitativ analyse ikke entydig eller let, men komplicerer i sig selv billedet betragteligt: "rodet (det kvalitative rod, ed.) og den kvantitative orden har kunnet supplere hinanden og følges ad i

at skabe mere rod og mere dybde i kompleksitet" (s. 101, egne understregninger, ed.). Vi belyser her i særdeleshed, hvordan selvansvaret ændres som følge af coronakrisen, og hvordan det former arbejdsløshedsoplevelsen på forskellig vis. Analysen af surveymaterialet peger overvejende i retning af, at unge dagpengemodtagere under corona er mindre selvbebrejdende end præ-corona, samtidig med, at der rapporteres et lavere generelt velbefindende. Det er vigtigt at påpege, at surveyanalysen alene baserer sig på dagpengemodtageres besvarelser.

Eftersom vores ærinde er at belyse selvansvaret i relation til arbejdsløshedsoplevelsen, vender vi os mod det kvalitative materiale, som kan kaste lys over de mere nuancerede dynamikker, der er med til at tegne billedet af, hvordan coronakrisen skubber til selvansvaret på forskellig vis, for forskellige mennesker.

Ikke overraskende, viser analysen, at arbejdsløshedsoplevelsen – ligesom stort set alt andet hverdagsliv – er anderledes under coronakrisen. Vi vil i det følgende fokusere og diskutere det paradoksale forhold, at i kraft af, at systemets krav om aktiv jobsøgning sættes på pause, så rapporterer de jobsøgende i højere grad, at de føler ejerskab over deres jobjagt. I én og samme vending muliggør fraværet af systemets selvansvarliggørelse netop, at selvansvaret vokser frem. Dette forhold er mest udtalt blandt dagpengemodtagerne, selvom flere af kontanthjælpsmodtagerne ligeledes er lettet over ikke at skulle bruge tiden på at opfylde mange, eksterne krav. Analysen her bidrager med viden om, at selvansvaret og den associerede selvbebrejdelse fortsat eksisterer blandt dagpengemodtagerne, men vi ser også i materialet, at det er blevet mere normaliseret at være arbejdsløs, og at det ikke i samme omfang kobles til fravær af kompetence, flid eller motivation. Internationale studier såsom Suomi, Schofield, & Butterworth (2020) finder ligeledes

fra et derservingness perspektiv, at stigma imod arbejdsløse er reduceret under corona sammenlignet med data præ-corona.

Nærværende artikel bidrager med en særlig diskussion af, hvorvidt forskydningen af selvansvaret, og indikation af reduceret stigma, også gælder de ledige, der var ledige inden krisen satte ind. Analysen dokumenterer netop, hvordan krisen har muliggjort en skelnen mellem såkaldte "coronaledige" og "gamle ledige". I materialet ser vi indikatorer på, at det først og fremmest er de "coronaledige", der ser ud til at drage konkret nytte af den nye værdighed, i og med at de "gamle ledige" frygter at komme bag i køen samt at blive forfordelt i beskæftigelsesindsatsen samt har været ledige i en længerevarende periode. At også arbejdsgiverne foretrækker de coronaledige, understreges af en analyse fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, der viser, at mens det samlede ledighedstal fra maj 2020 til februar 2021 er faldet markant, er antallet af langtidsledige i samme periode vokset med 13.600 fuldtidspersoner til 36.000, så andelen af langtidsledige af det samlede antal arbejdsløse nu er 28 pct. (Bjørsted, 2021). Det er her værd at minde om, at det netop var da kurven for langtidsledighed toppede sidst, at affærerne om 'fattig-Carina' og et år efter om 'dovne Robert' kaprede debatten om langtidsledighed. Her blev det normaliseret at tale om netop langtidsledighed som et resultat af et "passivt" system og "krævermentalitet" og "normskred" hos målgruppen (Hansen, 2019; Hedegaard, 2014; Hansen, 2019). Det politiske svar i skikkelse af kontanthjælpsreformen i 2014 cementerede idéen om at "yde for at nyde" med udbredelsen af nyttejobs samtidig med at incitamenter styrkedes og kontrol og muligheden for sanktioner intensiveredes (Hansen, 2019). Med andre ord installeredes en yderligere ansvarliggørelse af den ledige. Spørgsmålet,

som stadig er åbent, er, hvorvidt coronakrisen på sigt vil tilvejebringe en anden forståelse af ledighed med et større fokus på strukturelle faktorer – og ikke mindst hvorvidt en sådan forståelse omfavner den samlede gruppe af ledige; inklusiv de langtidsledige.

Sidst åbner artiklens fund op for en kritisk diskussion af de seneste årtiers beskæftigelsespolitik, der har haft til hensigt at ansvarliggøre den enkelte jobsøgende. Ved at frisætte den enkelte arbejdsløse og undgå standardiserede krav til aktivitet og løbende monitorering og overvågning af disse, kommer mange jobsøgende tilbage i førersædet, og alt andet lige rapporteres det som værende befordrende for virkelysten og kreativitet, hvad angår jobsøgningen. Resultaterne fra et survey-baseret studie af kontanthjælpsmodtagere under coronakrisen peger i samme retning (Bækgaard et al., 2021). Vores studie kan således ses i rækken af en bred vifte af studier, der igennem de seneste årtier har problematiseret brugen af ekstern kontrol i forbindelse med arbejdsløse. Fra et mere magt-kritisk perspektiv giver undersøgelsen anledning til en diskussion af, hvad henholdsvis tvang og frivillighed gør ved den lediges stemme, både i relationen til beskæftigelsessystemet og i samfundet som sådan. I de seneste beskæftigelsesreformer, og i den viden, der retfærdiggjorde dem, har den implicite forståelse af årsagerne til arbejdsløshed mere eller mindre entydigt peget pilen imod den enkelte lediges adfærd og ansvar (Hansen, 2019; Pultz 2017; Hansen, 2019). Vores undersøgelse belyser selvansvarets kompleksitet, ligesom det peger på en større empati og lydhørhed fra systemets side, fx i de (frivillige) samtaler med de arbejdsløse, under suspenderingen. Det er stadig et åbent spørgsmål om denne praksis vil vare ved, og om den også vil smitte af på fremtidige debatter og reformer.

REFERENCER

- Asplund, J. (1987). *Det sociala livets elementära former* Bokforlaget Korpen
- Bækgaard, M., Mikkelsen, K.S., Madsen, J.K., & Christensen, J. (2021). Reducing Compliance Demands in Government Benefit Programs Improves the Psychological Well-Being of Target Group Members., *Journal of Public Administration Research and Theory*, 2021, online first.
- Beskæftigelsesministeriet (2020a). 'Aftale om styrket opkvalificering', 17. juni 2020, <https://bm.dk/media/14064/aftale-om-styrket-opkvalificering.pdf>
- Beskæftigelsesministeriet (2020b). 'Bredt flertal sætter timekrav for folk på kontanthjælp på pause', Nyhed, 6. april 2020. <https://bm.dk/nyheder-presse/nyheder/2020/04/bredt-flertal-saetter-timekrav-for-folk-paa-kontanthjaelp-paa-pause/>
- Bjørsted, E. (2021). 'Andelen af langtidsledige er den højeste i knap syv år', *Arbejderbevægelsens Erhvervsråd*, Økonomisk kommentar, 8. marts 2021. <https://www.ae.dk/okonomisk-kommentar/2021-03-andelen-af-langtidsledige-er-den-hoejeste-i-knap-syv-aar>
- Boland, T., & Griffin, R. (Red., 2015). *The Sociology of Unemployment*. Manchester: Manchester University Press.
- Bonoli, G. (2013). *The Origins of Active Social Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Caswell, D., Marston, G., & Larsen, J.E. (2010). 'Unemployed citizen or "at risk" client? Classification systems and employment services in Denmark and Australia', *Critical Social Policy*, 30(3), p. 384.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2. ed.). SAGE Publications.
- Dagpengekommissionen, (2015). Dagpengekommissionens samlede anbefalinger, *Dagpengekommissionen*, Oktober 2015. <https://www.bm.dk/dagpengekommissionen>
- Dean, M. (1995). 'Governing the unemployed self in an active society', *Economy and Society*, 24(4), pp. 559–583.
- Folketinget (2010). '100. møde', mandag den 31. maj 2010 kl. 10.00. https://www.ft.dk/RIPdf/samling/20091/forhandlinger/M100/20091_M100_helemoedet.pdf
- Goldsmith, A. H., Veum, J. R., & Darity Jr., W. (1996). The psychological impact of unemployment and joblessness. *The Journal of Socio-Economics*, 25(3), 333–358. [https://doi.org/10.1016/S1053-5357\(96\)90009-8](https://doi.org/10.1016/S1053-5357(96)90009-8)
- Halpin, D., & Guilfoyle, A. (2004). Attributions of Responsibility: Rural Neoliberalism and Farmers' Explanations of The Australian Rural Crisis. *Rural Society*, 14(2), 93–111. <https://doi.org/10.5172/rsj.351.14.2.93>
- Hansen, M. P. (2019). *The Moral Economy of Activation: Ideas, Politics and Policies*. Bristol: Policy Press.
- Hansen, M.P., and & Leschke, J. (2017). 'The strange non-eath of ALMPs'. In, in J., O'Reilly, J., C., Moyart, T., Nazio, and & M. Smith (eds.). *Youth unemployment: STYLE handbook* (pp. 235–237). CROME, pp. 235–237.
- Hasse, C. & Harrekilde, S. (2017). Kvantitative metoder i et kvalitativt projekt.
- I C. Hasse & H. Skov (red.), *Forskningens maskinerum: typiske tværfaglige udfordringer* (s. 81-100). U Press.
- Hedegaard, T.F. (2014). 'Stereotypes and Welfare Attitudes: A Panel Survey of How "Poor Carina" and "Lazy Robert" Affected Attitudes towards Social Assistance in Denmark', *Nordic Journal of Social Research*, 5, pp. 139-160.
- Leschke, J., and & M. Finn, M. (2016). Tracing the interface between numerical flexibility and income security for European youth during the economic crisis,. *STYLE Working Paper WP10.1a*, CROME., University of Brighton, Brighton. <http://www.style-research.eu/publications/working-papers/>
- Lessenich, S. (2011). 'Constructing the socialized self: mobilization and control in the "active society"', In U., Bröckling, U., S., Krasmann, S. and T., Lemke, T. (eds.). *Governmentality: Current issues and future challenges* (pp. 304–321). New York, NY: Routledge., pp. 304–321.
- Mailand, M. (2015). 'Dagpengereformer og flexicurity i forandring', FAOS, forskningsnotat

- nr. 146. https://faos.ku.dk/pdf/forskningsnotater/fnotater2015/Fnotat_146.pdf
- Pultz, S. (2017). *It's not you, it's me: Governing the unemployed self in the Danish welfare state: Ph.d. dissertation*. Københavns Universitet, Det Samfundsvidenskabelige Fakultet.
- Pultz, S. (2019). Motivationsgæld og unge arbejdsløse. I M. Nissen, K. B. Kousholt, & J. B. Krejsler (red.), *At skulle ville: Om motivationsarbejde og motivationens tilblivelse og effekter* (s. 173-200). Samfundslitteratur.
- Pultz, S. (2020). Selvvalgt arbejdsløs: om unge kreative på det prækære arbejdsmarked. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 21(4), 32-59.
- Pultz, S., Teasdale, T., & Christensen, K. (2020). Contextualized attribution: How young unemployed people blame themselves and the system and the relationship between blame and subjective well-being. *Nordic Psychology*, 72(2), 146-167.
- Pultz, S., & Teasdale, T. W. (2017). Unemployment and Subjective Well-being: Comparing Younger and Older Job Seekers. *Scandinavian Journal of Work and Organizational Psychology*, 2(1).
- Sharone, O. (2013). Why Do Unemployed Americans Blame Themselves While Israelis Blame the System? *Social Forces*, 91(4), 1429-1450. <https://doi.org/10.1093/sf/sot050>
- Suomi, A., Schofield, T.P., & Butterworth, P. (2020). Unemployment, Employability and COVID19: How the Global Socioeconomic Shock Challenged Negative Perceptions Toward the Less Fortunate in the Australian Context. *Frontiers in Psychology*, 11, 594837-594837. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.594837>
- Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of Mixed Methods Research: Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences*. SAGE Publications Inc.
- Torring, J. (2004). *Det stille sporskifte: En diskursteoretisk beslutningsprocesanalyse*, Magtudredningen. Århus: Aarhus universitetsforlag.
- van Oorschot, W. (2006). Making the difference in social Europe: deservingness perceptions among citizens of European welfare states. *Journal of European Social Policy*, 16(1), 23-42. <https://doi.org/10.1177/0958928706059829>
- Wang, L.F. (2020). 'Peter Hummelgaard: Det er ikke arbejdernes skyld, at en eller anden har spist en rådden flagermus', *Information*, 1. maj 2020. <https://www.information.dk/indland/2020/04/peter-hummelgaard-arbejdernes-skyld-spist-raadden-flagermus>
- Weiner, B., Osborne, D., & Rudolph, U. (2011). An Attributional Analysis of Reactions to Poverty: The Political Ideology of the Giver and the Perceived Morality of the Receiver. *Personality and Social Psychology Review*, 15(2), 199-213. <https://doi.org/10.1177/1088868310387615>

Sabine Pultz, lektor
Roskilde Universitet
e-mail: spultz@ruc.dk

Magnus Paulsen Hansen, lektor
Roskilde Universitet
e-mail: mapaha@ruc.dk

NOTER

1. <https://bm.dk/media/14064/aftale-om-styrket-opkvalificering.pdf>